

Píseň: 446 - Moudrosti poklad z nebe+ modlitba

Milé sestry, milí bratři,

minulý týden konečně Ester prozradila králi Achašvéróšovi své přání – po dlouhém napínání, po různých mezihrách. Král zůstal v šoku nad tím, že někdo ohrožuje jeho královnu. Haman ve chvíli projevení Esteriny národnosti zůstal ve stejném šoku, a po králově odchodu se pokusil prosit o svůj život.

Haman, který odmítal všechna Ty, prosil jen o své Já (o svůj život), tváří v tvář Esteře, která riskovala svůj život právě pro mnohá Ty – z nichž jich většinu ani neznala. A tím riskovala ztrátu svého Já („Kdo ztratí svůj život pro mne, nalezne jej...“; Mt 10, 39)

Po návratu krále ze zahrady byl Haman popraven a králův hněv upokojen.

Jenže Esteřino přání naplněno nebylo. Ano, Haman je mrtev. Ten zloduch, ono zosobněné zlo bylo popraveno. Jenže o to nikdo nestál, o to nikdo nežádal, a mohl si za to Haman sám. Židé jsou i dále prodáni, budou vyvražděni!

Est 8, 1-2

Est 8 začíná poněkud překvapivě obdarováním Ester Hamanovým domem – tedy vším jeho majetkem. V hebrejštině slovo „בית“ (bejt = dům) znamená ne hlavně budovu, stavbu se čtyřmi stěnami a stropem, ale povšechnost toho, co danému muži patří – včetně rodiny. Achašvéroš tedy daroval Ester Hamanovu manželku, jeho deset synů, a také jeho obydlí a bohatství.

I Mordokajovi se dostává velikého povýšení – dostává onen pečetní prsten, který zmocňuje k psaní zákonů „perských a médských“. Mordokaj však není takto obdarován pro nějakou svou zásluhu. Takovéto povýšení mu bylo dáno jen proto, že Ester oznámila, čím jí Mordokaj je. Je to tedy Esteřina aktivita a vztah od Ester k Mordokajovi („čím jí je“, dosl. „kým jí on“), co způsobuje Mordokajovu odměnu. Navíc ještě Ester ustanovila Mordokaje nad Hamanovým domem.

První dva verše osmé kapitoly tak znovu rozbíjí pohled mnoha vykladačů (ve dvacátém století zejména feministických výkladů)

v průběhu tisíciletí, že Ester je jen jakási loutka v celém příběhu. Je to Ester, díky komu se Mordokajovi dostane de facto Hamanova postu a moci vydávat královy dekrety. Tak jakápak loutka v patriarchálním světě...

Druhá drobnost: Ten první verš, jakkoli pro nás velmi poutavý a možná i popudlivý, začíná v hebr. podstatným jménem, ne slovesem. Věty, jenž začínají v hebrejštině podstatným jménem (tzv. „nominální věty“) popisují okolnosti, kontext a zejm. kulisy hlavního děje. A tak jde o záležitosti druhotné, skutečně „kulisní“. Tak např. také Gn 1, 1, první verš celé Bible!

Est 8, 3+

Příběh samotný pokračuje až ve třetím verši. Ester znovu prosí krále za život svého národa, dosl. svého rodu a tedy rodiny (viz BKR). Tentokrát přichází ke králi, padá k jeho nohám a o milost ho prosí s pláčem. Pryč jsou hrátky a finty s hostinami, vínem, ženským vábením, napínáním krále. Král měl za to, že popravou Hamana zachránil královnu a splnil její přání – a Ester teď musí taktně a šikovně královi ukázat, že se zmýlil a zároveň na něm vyprosit milost pro svůj lid. Vskutku delikátní situace!

Kdyby Ester králi jednoduše řekla: „Hele, tys mě ale včera vůbec nepochopil, mně nešlo o popravu nějakého Hamana, ale o záchranu mého lidu, jehož popravu jsi podepsal!“ Král, zejména Achašvéróš jak ho známe, by se pravděpodobně urazil, namíchnul a dál by ji odmítnul poslouchat.

Proto Ester volí postup odlišný, o jehož efektivitě se vlastně dozvěděla až předchozí večer na své hostině. Tam zjistila, jak velice na ní Achašvéróšovi záleží, a že udělá velmi mnoho a bez dlouhého dumání, aby ji ochránil a potěšil: Ester dá králi najevo, že tímto Hamanovým dekretem, bude trpět zejména ona (Est 8, 6).

A, světe div se, ono to funguje! Ne objektivní dokazování, ačkoli pravdivé, že král nic ze včerejší hostiny nepochopil – vždyť ani ten Haman nechtěl královně učinit násilí! Ale subjektivní, a stejně pravdivé, argumenty: Vždyť já, tvá milovaná žena a královna, přece

nemohu přihlížet záhubě svého rodu! S tím přece kvůli mně musíš něco udělat!

Rozhodně však nechápejme Esteřin pláč a její padání ke královým nohám jako nějaký herecký výkon, nebo dokonce fintu. Esteřin smutek, slzy a vlastně zoufalství jsou opravdové a upřímné – vždyť její snaha skrze hostiny krále přesvědčit vlastně nevyšla!

Zároveň královnin pláč ukazuje, jak daleko byla Ester připravena zajít, pro záchranu Židů. Klidně padne pohanskému králi k nohám a před celým královským dvorem bude upřímně naříkat a lkát, jen aby svůj lid zachránila! Ester se tak znovu vydala králi na milost a nemilost, tentokrát i citovou a intimní. Kdo z nás by byl ochoten projevit hloubku svého smutku veřejně před svými „poddanými“? A tím spíše smutek, se kterým pravděpodobně nikdo nic neudělá? A na který vlastně ani není nikdo zvědavý? Jak často jsme ochotni k takové upřímnosti v rodinném kruhu? Vzpomeňme také, že o podobném tématu jsem hovořil také u Mordokaje držícího smutek v Est 4.

Ale taková je Ester, takové je Já zápasící o různá Ty – v protikladu s Hamanem, který také prosil královnu o milost, a také ležel u jejích nohou (ba je možná dokonce objímal!), ale šlo mu jen o něj samotného. Ester o vlastní Já vůbec nešlo, šlo jí jen o Ty jejího lidu a o Ty jejího manžela a krále.

Bohužel, jakkoli celá Esteřina upřímnost, bezbrannost a bezmoc funguje, král je stejně bezmocný. Ano, ihned po Esteřině nářku vztáhne žezlo a dá tak najevo svou náklonnost a touhu královnu vyslechnout a upokojit (a zabraňuje také její popravě! – Est 4, 11), ale její přání splnit nemůže.

„Spis napsaný královým jménem a zapečetěný královým prstenem nelze vzít zpět“.

Král Achašvéróš, ten mocný vládce celého tehdy známého světa, s tím kusem papíru nic nenadělá, a nic udělat ani nemůže. A tak ten pohanský vládce, často vnímám jako potomek nějakého boha nebo nějaké božstvo samo, podléhá vlastnímu aparátu a nemůže změnit ani své vlastní rozhodnutí („zákon médský a perský“)

Jaký to rozdíl oproti Hospodinu, Bohu živému, který je dost mocný na to, aby dokázal měnit svá rozhodnutí! Velmi nenápadná židovská satira na účet různých králů, vládců a zejména božstev stvořených lidskýma rukama je zde zřejmá – pravý Vládce a pravý Král je vždy dostatečně zmocněn k tomu, aby dokázal změnit svá špatná, nebezpečná nebo smrtící rozhodnutí. Vzpomeňme na Abrahamovo smlouvání o Sodomu a Gomoru!

Král Achašvéróš však zákony „médské a perské“ změnit nemůže, ba dokonce je i nemálo pobouřen Esteřiným přáním: Vždyť už popravil Hamana, druhého nejdůležitějšího muže v zemi, a jeho majetek dal Ester, copak to je jí málo??!! Copak to jí nestačí??!!

Nestačí. Ester dobře ví, že Haman není zdaleka jediný, kdo se s chutí vrhne na židovský národ s cílem zabít, vraždit, hubit ubližovat, krást a ničit. A devátá kapitola ukáže, jak moc král Achašvéróš nemá vůbec ponětí o tom, jak se nejrůznější národy na židy dívají, a jaké to je být židem.

Ale Ester to ví. Ester ví o staletích a tisíciletích útlaku – nejen z vyprávění ale i ze svého života. Zažila a viděla, jak iracionální je nenávisť vůči židovství, jak je často nezastavitelná a neobrátitelná. Ta Ester, která se „náhodou“ stala královnou perské říše, a která je připravena samu sebe shodit a ponižít v očích lidských (a tak povýšit v očích Božích: „Kdo se ponižuje, bude povýšen“ – Mt 23, 12; Lk 14, 11 atd.), jen aby zachránila svůj lid.

Mordokajův dekret

Achašvéróš netuší, co s nastalou situací. Na jednu stranu by rád Ester vyhověl, ale její přání splnit nemůže. Tak přenechá řešení celé situace opět Mordokajovi a Ester, jakkoli asi netuší, že tu je nějaké „opět“.

Těžko říct, jak přesně jsou myšlena Achašvéróšova slova o napsání nového dekretu (v. 8). Jsou to slova krále, jenž si myje ruce nad situací, za kterou je zodpovědný (srv. Pilát)? Nebo tím dává král jen najevo svou bezmoc? Nebo král dobře ví, že pozice a vnímání krále ohromné perské říše je přednější, než život jednoho malého národa, a tak že tento obraz nemůže narušit?

Nebo možná tuší, co udělali Ester a Mordokaj: Už jednou tito hrdinové obrátili nemožné v možné? Jsou to slova naděje, že pokud někdo dokáže „změnit nezměnitelné zákony perské a médské“, je to právě Ester a Mordokaj? Nebo jsou to slova zoufalství, že s tím prostě nic udělat nejde?

Jako u každé psychologizace, ke které se nám, lidem, nedostává informací, nemáme podle čeho rozhodnout. Jisté je následující: Král užívá zájmeno „vy“ – čímž zdůrazňuje, koho se následující dění bude týkat. Podobně jako čeština ho totiž nejen v takovouto situaci užívat nemusí, ale také neužívá.

A když ho užije, je mezi těmi větami zřetelný rozdíl: „Napište židům, jak uznáte za vhodné.“ „Vy napište židům, jak uznáte za vhodné.“

Má-li být židovský národ skutečně zachráněn, pak Ester a Mordokaj najdou způsob, jak změnit nezměnitelné, jak obrátit nemožné v možné. Jak silná zvěst opět pro židy, ale také pro křesťany: Jestli někdo dokáže obracet nemožné v možné, je to Hospodin a jeho věrní!

Ester ani Mordokaj však neví, jak na to. Dekret je totiž napsán až 23. dne 3. měsíce. To je přesně 70 dní po sepsání a vydání dekretu Hamanova. To je nejen symbolický časový úsek, ale také dlouhá doba mezi událostmi popisovanými v Est 4-8, které se odehrávají v rozmezí zhruba týdne. Ester a Mordokajovi trvalo tedy zhruba 60 dnů, než vymysleli, jak celou situaci vyřešit.

Nesměli zrušit předchozí výnos – ani explicitně ani implicitně. Ale chtěli zachránit lidské životy. Nesměli narušit vnímání královny osoby, ale museli změnit jeho rozhodnutí. To je bohužel situace paradoxní, a tak bezvýchodná. Lidská mysl nedokáže najít řešení skutečných paradoxů. Ale může se spolehnout na jinou, lepší „mysl“.

A tak po dlouhých dvou měsících přemýšlení přichází Ester a Mordokaj s tím jediným, s čím bylo možno přijít: Dáme židům možnost bránit se pogromu, který se na ně chystá. A snad se Hospodin slituje nad svým lidem!

Oba hlavní hrdinové celého příběhu tak přicházejí s jediným možným řešením neřešitelné situace: Svěřit ji do rukou větších než

jsou jejich vlastní. Ne zbaběle, ne unáhleně nebo dokonce alibisticky (tak Achašvéróš). Ale pravdivě: Židé jsou národem, který vyznává a věří, že existuje a žije jen z milosti Boží. Pokud tedy Hospodin nebude chtít tento svůj národ dál udržovat, zahyne. Ale zatím se Hospodin takto nikdy nezachoval, ba naopak! Vždy znovu Israelce chránil a zachraňoval! Budeme se tedy bránit, třeba i zbraní a násilím, a snad nám Hospodin dopřeje vítězství!

Reakce na tento výnos, umožňující „postavit se za svůj život“, jak říká doslova hebrejšтина, je velmi zajímavá (Est 8, 15b-17): Město Šúšan jávalo a radovalo se. Židům vzešlo světlo a radost, veselí a pocta. Židům nastaly dny radosti, hostin a pohody. A mnozí z národů země se připojovali k židům, neboť na ně padl strach z židů.

Význam reakcí

V první řadě je potřeba tyto reakce (v. 15b-17) chápat jako protiklad reakcí na dekret Hamanův (Est 3, 15 + Est 4, 3). Stejně jako se obrátily postavy krále Achašvéróše, královny Ester i Hamanovy ženy Zereš, obrátil Hospodin i celou situaci: ze zmatku v Šúšanu v radost a jást. Ze smutečních obřadů, postů a nářku židů ve všech krajinách v radost, veselí a hostiny. A protože takový je Hospodin, přidal ještě navrch: Židům vzešlo světlo a radost – naplnění velikých a působivých zaslíbení z prorockých zvěstí (např. Iz 60, 1-5).

A mnozí z národů se ze strachu připojovali k židům. Velmi zvláštní formulace. „Stát se židem“ je tzv. hapax legomenon, tedy tvar, který se v celém SZ/NZ vyskytuje pouze jednou. A sloveso od slova „jhúdí“ – tedy j-h-d, se vyskytuje jen a pouze zde, v Est 8, 17. Nikde jinde není sloveso od substantiva „jehúd“ – žid.

Už to je velký problém, protože neznáme žádné jiné situace, jež by pomáhaly pochopit význam tohoto slova.

Druhým problémem je motivace této konverze k židovství: Strach.

Myslím, že onen „strach z židů“ (pachad hajehúdím) je šifra pro „hrůzu Hospodinovu“ nebo „strach před Hospodinem“ (pachad adonaj). To stojí v pevné linii s podobnými náznaky a šiframi napříč knihou Ester. Onen pachad adonaj (strach z Hospodina) se vyskytuje několikrát v SZ (2Par 19, 7; 1Sam 11, 7; Iz 2, 21 atd.) – a ještě jednou

v knize Ester (9, 3) se objeví „strach Mordokajův“ (pachad Mardúkaj).

Samotné slovo pachad navíc neznamena hlavně strach jakožto vnitřní prožívání, jako reakce na nebezpečí či na neznámou situaci, nýbrž strach projevený třasem a chvěním. Tedy spíše strach a bázeň náboženského typu. Není to obava či nejistota, ale spíše bázeň a úděs. Toto slovo se dokonce v SZ nikde nepoužívá ve vztahu ke zlu – ať už abstraktnímu, myšlenému, nebo ke zlu konanému (tam j-r-a). Bible tak praví, že zla se člověk bojívá, ale nepůsobí v něm bázeň (= pachad).

Dáme-li všechno toto zkoumání dohromady zjistíme, že tedy nejde o nějakou konverzi ze strachu, jakkoli je nevynucená. Jde o konverzi z bázně před Hospodinem, a ta vždy plyne z pravdivého pochopení situace – a ne ze strachu z trestu, nebo ze strachu „co by mohlo být, kdyby“.

Tak kniha Ester překračuje rámeček novely a stává se textem eschatologickým: Ester a Mordokaj svými činy věrnosti, obětavosti, oddanosti, odvahy, anti-zakroucenosti do sebe pohnuli Hospodina ke splnění jeho vlastních slibů o konci času a časů – tedy o zaslíbení o pokoji mezi Israelci a národy, mezi Israelci a Hospodinem a mezi národy a Hospodinem.

Jen pro připomenutí: Ester není kniha v první řadě historická, ale vyznavačská, jako každý spis Písma. Je tak nabídkou a pozváním k následování Hospodina skrze příběh, který vždy nejlépe ukáže, kdo je Hospodin a jak jedná. A tedy proč je tak dobré ho následovat.

Výnos samotný

To nejdůležitější jsem si dnes nechal na konec, výnos samotný. Pokud bude tento pochopen nesprávně, bude nesprávně pochopena i Est 9. Naopak, pokud správně pochopíme Mordokajův výnos se vším všudy, nebude pro nás ani celá Est 9 obtížnou nebo problematickou.

Nejprve tedy výnos v kanonickém znění (Est 8, 9-14) a Hamanův výnos (Est 3, 12-15). Snad je zřejmé, že Mordokajův výnos je zrcadlem toho Hamanova: Přijímá jeho formu, ale převrací všechny zásadní body:

1) Mordokajův výnos je výnos zmocňující k obraně, pokud bude nutná. Hamanův výnos prikazoval útok, agresi, genocidu.

2) Mordokajův výnos záměrně neobsahuje zmínku o starcích. Nejenom, že nemůže (staří se těžko vrhnou jako útočníci do boje), ale také aby bylo ukázáno, že jde skutečně jen o obranu – ne o vykořenění národa/etnika se vším všudy.

3) I v kruzích teologických a v komentářích nevládne shoda v tom, k čemu patří ony „děti a ženy“. Hebr. text říká: „... ať se shromáždí, aby bránili své duše, aby vyhladili, povraždili a zahubili všechnu válečnou moc lidu a krajiny, která by oblehla je, děti a ženy a lup, aby ukořistili“.

Dle mého mínění a jazykových znalostí zmocňuje tento výnos k obraně a boji a k válečné kořisti – i v podobě žen a dětí. Což byla a je běžná kořist, neboť je to pracovní síla, která se nemůže moc bouřit. To by ještě více podtrhlo, proč se znovu a znovu v Est 9 bude zdůrazňovat, že židé si žádný „lup“ nevzali, tedy ani ženy a děti. Je to také v dobré shodě s tím, proč nejsou zmiňováni starci – ti se jako kořist nebrali.

4) Zbývá tak otázka oné pomsty z v. 13. Tento verš rozhodně mluví o „pomstě“ (nácham), ale pouze nad nepřáteli. Z předchozího textu Mordokajova výnosu, i z ostatních textů SZ by mělo být zřetelné, že takovými „nepřáteli“ jsou ti, kdo se projeví jako agresori. Tedy opět nejde o výzvu nebo zmocnění Israelců k agresi, ale k reakci na útok proti těm, kdo jsou již známí tím, že na židy útočí. Ve SZ je navíc jen zcela výjimečně původcem pomsty člověk, v podstatě vždy je jím Hospodin (a srv. Lv 19, 18 a Dt 32, 35!!!)

Pro křesťana však bývá myšlenka pomsty, ať už Boží či lidské, neetická. Bůh, jenž se mstí, nemůže být dobrý Bůh!

Avšak Hospodin SZ, Bůh, který se mstí, je často nepochopen, protože ono slovo „pomsta“ je chápáno v kontextu jiném, než je starověký svět SZ (často moderně), a tento význam je pak nucen a lepen zpátky napříč časem i kulturami.

Hospodinova msta má dva významy: Nejprve ve významu Hospodina-bojovníka, který bojuje za svůj lid proti jejich společnému

nepříteli (Ž 94). Druhý význam je „pomsta“ proti těm, kdo poruší smlouvu (tedy výhradně dovnitř Israele!).

Tato „pomsta“ tak nemá nic společného s krvelačností, s touhou vrátit ránu, bolest, utrpení, smrt a poškození majetkové i tělesné – to je lidské a zejména moderní chápání pomsty. Nejde o krevní mstu, „oko za oko, zub za zub“. Takový Bůh by rozhodně nebyl Bohem křesťanů ani židů!

Tato „pomsta“ je „odplata“, dokonce „spravedlivá odplata“, samozřejmě v očích Božích. A proto bude napořád dokola zdůrazňováno v Est 9, že židé nevzali nic z lupu, ačkoli na to měli legální právo! Bůh se skutečně nemstí v lidském slova smyslu (vždyť ho nejde emocionálně či fyzicky zranit a tak popudit k pomstě!), ale Bůh velmi jistě odplácí – zejm. ve starověkém pohledu. Nehledejme teď jak, za co a kdy. Ale že Bůh odplácí a oplácí, tedy odpovídajícím způsobem reaguje na lidské činy – to už je představa nezbytná pro kř. i židovství.

Závěr

Jako zvěstný výstup z toho oddílu jsem zvolil to, co už jsem nenápadně podsouval během výkladu: Hospodin obrací nemožné v možné, nezměnitelné ve změnitelné. A k tomu také zmocňuje nás, často tak bezmocné, lidi. Udělal to pro Ester a Mordokaje, udělal to pro Israelce odvedené do zajetí v Babylonu, udělal to pro nás všechny skrze Kristovu smrt a vzkříšení. A udělal to znovu a znovu tváří v tvář dalším událostem v dějinách – např. tváří v tvář nacismu a druhé světové válce (sir Nicholas Winton atd.).

Hospodin tak ukazuje znovu a znovu, že naše vnímání je často mylné, a není nikdy schopno poznat absolutní pravdu. To, co je pro nás nemožné a nepředstavitelné, dokáže Hospodin učinit možným (svět, vesmír, život), ba dokonce skutečným (svět, vesmír, život, laskavost, pokání, obrácení...), a to i v našich životech a schopnostech!

Otázky, polemika, rozhovor + **Píseň**: 610 – Kéz bychom to uměli
+ **MP**